

ЖАҲОНДА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Шерматов Шерзод Хотамович

ТАТУ, мустақил тадқиқотчи

Маълумки, инновацион фаолиятга ёндашган ҳолда, жамиятимизни янада барқарорлаштириш ва бу орқали мамлакатимизнинг жаҳон ҳамжамиятидаги ўрнини янада мустаҳкамлаш муҳим аҳамият касб этади. Шунинг учун, мамлакатимизда илмий-тадқиқот фаолияти самарадорлигини ошириш, ижтимоий ва иқтисодий ривожланиш ҳамда мамлакатни демократик янгилашда иқтисодий фанларнинг ролини кучайтиришга қаратилган кенг кўламли ишлар амалга оширилаётир. Айни пайтда давлатимиз қудратини оширишга, халқимиз фаровонлигини яхшилашга хизмат қилувчи инновацион технология ва ишланмаларнинг ҳаётга самарали тадбиқ этилишини янада ривожлантиришни даврнинг ўзи талаб этмоқда.

Жаҳонда 1992 йилда ахборотлар оқими ҳажми бир кунда 100 гигабайт (гб)ни ташкил этган бўлса, 2017 йилга келиб ушбу кўрсаткич 45 минг гб.га тенг бўлди. Прогнозларга кўра, IP график ҳажми секундига 150 минг гб.га етиши кутилмоқда.

Шунингдек, президентимиз Ш.Мирзиёев “Албатта, рақамли иқтисодиётни шакллантириш керакли инфратузилма, кўп маблағ ва меҳнат ресурсларини талаб этишини жуда яхши биламиз. Бироқ, қанчалик қийин бўлмасин, бу ишга бугун киришмасак, қачон киришамиз?! Эртага жуда кеч бўлади. Шу боис, рақамли иқтисодиётга фаол ўтиш - келгуси 5 йилдаги энг устувор вазифаларимиздан бири бўлади”- деб таъкидлаганлар. Бу фикрлар ҳозирги даврда иқтисодиётда рақамли иқтисодиётни долзарблигидан далолат беради.

Рақамли иқтисодиётни жаҳон иқтисодиётига таъсири икки йўналишда содир бўлмоқда:

биринчидан, янги — қўшилган қийматни яратиш занжири - қиймат тўпланган маълумотларни — рақамли интеллектга айланиши ва ундан тижорат мақсадида фойдаланиш жараёнидаги монетизациялашув туфайли вужудга келади.

иккинчи йўналиш — рақамли платформа бўлиб, бизнес моделлар томонидан тўпланган маълумотларга асосланади ва иқтисодиётда амал қилаётган тармоқларни ўзгаришига олиб келади.

Таҳлиллар кўрсатишича, жаҳондаги энг йирик саккизта бозор капитализацияси кўрсаткичи бўйича компанияларнинг еттитаси бизнес модел платформаларидан унумли фойдаланмоқда.

Рақамли иқтисодиётнинг анъанавий иқтисодиётдан қуйидаги муҳим устунлик ва афзалликларини санаб ўтиш мумкин:

- давлат бошқаруви сиёсати самарадорлиги билан давлат хизматларидаги ижро сифати ўртасидаги мутаносиблик таъминланади;

- иқтисодиётда қийматнинг яратилиш занжирини бир макондан бошқа маконга ўтказиш орқали юқори кўшилган қийматга эга тармоқларда кенг кўламли таркибий ўзгаришлар юз беради;

- инновацияни ривожлантириш ва унинг натижаларини ишлаб чиқаришга жорий этишни тезлаштиришга хизмат қилади;

- иқтисодиёт тармоқларини мақсадли дастурлаш орқали аниқ натижага йўналтириш имконияти яратилади;

- ишлаб чиқариш жараёнларини рақамлаштириш орқали меҳнат унумдорлиги бир неча марта оширилади;

- тармоқлар ва усқуналар фойдаланиш кўлами ва самарадорлиги ошиши ҳисобига инвестициялар қайтиши тезлашади;

- мураккаб молиявий операцияларнинг бажарилиши соддалашиб, маълумот алмашиш сонияларда амалга ошади;

- виртуал кўламнинг кенгайиши ҳисобига аҳолига кўрсатиладиган хизматлар сифати ошади ва соддалашади;

- интеллектуал салоҳиятдан кенг фойдаланиш эвазига моддий сарф-харажатлар камаяди ва рентабеллик даражаси ошади;

- интернет-дўконларда фаолият олиб боровчи сотувчиларнинг (Multi-Vendor) электрон платформадаги (online e-commerce market place) операцияларини марказлашган тартибда бошқариш имконияти яратилади.

Рақамли иқтисодиётнинг ривожланишига қуйидаги омиллар таъсир кўрсатмоқда:

– рақамли иқтисодиётга берилган умумэътироф этилган ягона тарифнинг мавжуд эмаслиги;

– ривожланаётган ва ўтиш иқтисодиёти мамлакатларида рақамли иқтисодиётни ҳисоблаш учун зарур ишончли статистик маълумотлар етишмаслиги;

– телекоммуникация инфратузилмасида рақамли узилишларнинг сақланиб қолинганлиги;

– жамият томонидан рақамли хужжатларга ва хизматларга бўлган ишончсизлик даражаси ва уларни давлат органлари, суд идоралари томонидан қабул қилинишига ишончсизлик;

– рақамли технологияларни қўллаш соҳасида юқори малакали мутахассисларнинг йўқлиги, жумладан уларнинг мамлакатдан кетиб қолиши билан боғлиқлиги;

– рақамли технологияларни қўллашга қаратилган лойиҳаларни давлат томонидан молиялаштиришнинг самарасизлиги, шаффоф ва етарли ҳажмда эмаслиги, ҳамда мамлакатнинг минтақаларини ривожланиш кесимида бюджетдан ташқари жамғармалар маблағларини жалб этишни рағбатлантириш механизмининг йўқлиги;

– давлатдаги мавжуд статистик маълумотлар тизими ва ресурсларининг турли хиллиги ва тарқоқлиги.

XXI аср бошларида рақамли иқтисодиётнинг жаҳон ЯИМдаги улуши турли хил ҳисоб-китобларга кўра, 4,5-15,5 фоизни ташкил этмоқда.